

U četvrtom odlomku Iv 6,60-71 "Razgovor među učenicima" naglašena je drama među učenicima. Ivan se tu oslonio na sinoptičke tradicije prema kojima su učenici u Petrovoj vjeroispovijesti shvatili da je Isus obećani Mesija: "Ti si Pomazanik - Krist" (Mt 8,29) dok u Ivanu učenici s Petrom ispovijedaju: "Ti si Svetac Božji" (Iv 6,69). Ivanovo izvješće uvodi u shvaćanje vrhunca Božje objave, shvaćanje Isusove proslave na križu. U to će konačno učenike uvesti sam Duh Božji (6,63) čime Ivan Isusovu govoru daje i pneumatološko značenje. Tijelo je živo po Duhu Božjem. Tako je Ivan svoj euharistijski govor obilježio uskrsnom perspektivom u kojoj Duh Sveti oživljuje, "uvodi u svu istinu" (Iv 16,13). Uz osobno iskustvo Isusova govora o tijelu sada se u učenicima rada i sigurnost spoznaje o prisutnom i živom Isusu koji se dariva kroz euharistijski kruh i trajno posreduje spasenje svijeta.

U petom odlomku Iv 13,1-20 "Isus pere noge učenicima" autor je svrnuo Ivanovu pažnju na sinoptičke tradicije o Posljednjoj večeri koju on ne spominje ali jasno naglašava "bijaše pred blagdan Pashe". Time je Ivan htio i snažno istaknuo Isusa kao pashalno Janje. A Isusov čin "pranja nogu učenicima" Ivan je iskoristio da naglasi "Isusov čas". To je čas Isusove proslave, ne u vladanju, nego na križu, u davanju, u služenju a sve motivirane snagom ljubavi koja se očituje u daru, žrtvi za drugoga, za spasenje svih.

U zaključku autor jasno sažimlje Ivanove misli i naglašava da je Ivanovo izvješće o Euharistiji motivirano jasnom kristologijom. Naglasak je stavljen na "Isusovo istinsko čovječstvo" a samim time i "osobno zajedništvo s Kristom", koje se trajno kroz euharistijsko blagovanje u Crkvi ostvaruje. Euharistija je tako u Ivanu svojevrsno ispovijedanje vjere u Kristovo

utjelovljenje koje se nastavlja među učenicima blagovanjem otajstvenog euharistijskog proslavljenog Krista.

Prema nakani serije Biblioteka riječ Kršćanske sadašnjosti autor je djelo namijenio širem čitateljstvu, dakle puku, ali i svima koji se zanimaju za Božju Riječ. Dr. I. Čabraja knjižicu je napisao stručno, analizirajući pojmove i cijele dijelove teksta povezujući misli koje iz teksta proizlaze, jasno ih sažimlje i ističe nakanu samoga svetoga pisca. Unio je u analizu znanstvenu metodologiju i u važnijim odlomcima donio i bilješke očitije za one koji će polazeći od ovoga izlaganja i dalje produbljivati znanje i poruku Ivanova evanđelja. Knjižica je dragocjeni prilog biblijskom istraživanju i proučavanju Biblije kod nas Hrvata. Za studente teologije i upućene u teološko znanje knjižica može poslužiti kao odličan mali priručnik teološkog proučavanja Ivanova evanđelja a svećenicima i nadahnuće u liturgijskom naviještanju Ivanove poruke bitne za spasenje.

Božo Odobašić

Spolnost između tabua i banaliziranja

Velimir VALJAN, *Moral spolnosti, braka i obitelji*, Svjetlo Riječi, Sarajevo, 2002., 396 str.

Djelo prof. Franjevačke teologije V. Valjana s gornjim naslovom predstavlja pravi vijenac ove vrste u teološkoj literaturi na hrvatskom jeziku. Ono je pravo osvježeno čitatelju koji je iole upoznat sa sličnim sadržajima, osobito nekih ranijih vremena u kojima se malo ili nikako nije vodilo računa o antropološkim saznanjima iz ljud-

ske spolnosti. To je toliko važan spoznajni aspekt da bi danas bilo neozbiljno ili čak nemoguće raspravljati o ovoj temi, ne vodeći računa o dosezima antropologije.

Autor je na to upozorio već na samom početku kad kaže da je zadržavanje na tabuima te "pretjerano moraliziranje" na ovom području i dovelo do odbacivanja moralnih normi. (str. 13). S druge strane, da bi se izbjegao današnji mentalitet banaliziranja tijela, potrebno je ukazati na cjelovitost i svrhu ljudske osobe; to će u svjetlu suodnosa različitih znanosti i kršćanskoga pogleda lakše dovesti do etičkoga vrednovanja i odgovornosti koja je čovjeku svojstvena i u ovim pitanjima. U tu svrhu, pisac ove monografije se kao prijedloškom poslužio tekstovima trojice poznatih teologa o ovim temama: T. Goffi, G. Piana i M. Vidal, konzultirajući i literaturu iz zadnjih desetak godina na hrvatskom jeziku.

Sadržajno i tehnički gledano, ova knjiga s gotovo 400 str. obuhvaća najprije proslav, predgovor i kratice; slijedi zatim središnji tekst i na kraju tri kazala: stvarno (čak 18 str.), kazalo imena (10 str.) i kazalo naslova, čime je u potpunosti olakšan uvid u sadržaj knjige. Obiman bibliografski pregled nije naznačen na jednom mjestu, nego je vezan uz pojedine tematske jedinice, što može biti i prednost za bolji uvid u pojedina pitanja.

Samo djelo podijeljeno je u dvije temeljne cjeline, *Etika spolnosti* (str. 11-214), te *Bračni i obiteljski moral* (str. 215-357). Unutar ovih okvira smještene su gotovo bezbrojne teme u šest poglavlja za kojih je razradu bilo potrebno zaista dosta vremena i velika strpljivost. Dakako, ovdje nije moguće pojedinačno prikazati sav sadržaj, nego više dati naznake u okviru kojih će se čitatelj sam lako uvjeriti o obimu svih važnih tema za etičko i odgovorno vrednovanje ljudske spolnosti.

Prvi dio (*Etika spolnosti*) obuhvaća četiri poglavlja (str. 15-214): proučavanje spolnosti u svjetlu različitih znanosti sa sedam podnaslova i opširnom razradom; kršćanski uvid u odgovornost o ovom pitanju; opće teme moralnosti; te neka pojedinačna pitanja. Ono što je važno uočiti u prvom dijelu jest kontekst različitih pogleda o ovoj temi: povijesno shvaćanje, mitsko-obredni uvid, utjecaj tabu-magijskih iskustava na shvaćanje spolnosti, njezina sakralizacija u pojedinim vremenima, religijske okolnosti, tumačenja raznih filozofija ili škola (stoicizam, platonizam, ekstremni pokreti), pogledi novijih znanosti, te napokon pregled razvoja kršćanske misli o vriednosti ljudske spolnosti, bilo kroz teologiju bilo u raznim dokumentima.

Današnjem pozitivnom pristupu katoličkoga pogleda u pitanjima tjelesnosti, zahvaljujući i biblijskoj orijentaciji, pretходила su ne baš uvijek afirmativna gledanja. O tome svjedoče višestoljetne rasprave s negativnim tonovima koje nisu potpuno nestale ni u doba tomističkog preporoda 16. st., pa se kriza morala ove vrste nastavila osobito u 17. i 18. st., što će dapače "potrajati sve do naših dana" (str. 104), tj. do po/saborskih događanja. O svemu ovome autor raspravlja osobito na str. 91-111, ali i drugdje. Bez uvida u prethodna povijesna razdoblja, teško će biti razumjeti kršćanski moral i zato je dobro da je autor ukazao na pozitivne naglaske u vrednovanju ljudske tjelesnosti. Time se izbjegava iskrivljena slika o čovjeku koja spolnost reducira na čisto biološke aspekte ili na razne oblike sublimacije u posebnim vidovima životnoga izbora (str. 200-205).

U drugom dijelu knjige (*Bračni i obiteljski moral*) riječ je ne samo o klasičnim ulogama braka i obitelji, nego i o analizi stanja u kojima se u novom vremenu nalazi ova temeljna ljudska zajednica. Tema obi-

teljsko-bračnog morala je razrađena u dva opširna poglavlja. Prvo tretira čak sedam tematskih cjelina: brak prema Bibliji, povijesni pregled u zajednici vjere, predbračno pitanje, antropološki pogled bračnog morala, izvanbračni suodnosi, kriza braka kao institucije, te problematika stabilnosti i razvoda. Svim ovim aspektima autor ne pristupa naivno, već pokušava ući u sržna pitanja ljudske zajednice koja su vezana uz današnju opću krizu ne samo ljudskih odnosa, nego i shvaćanja života uopće.

Drugim i posljednjim poglavljem (uloga obitelji, njezine moralne vrednote, odgovorno radanje, prava djeteta, cjelovit odgoj) zaokružena je osnovna tematska cjelina Valjanova djela; ono zaista "nadirazi okvire tradicionalnog vrednovanja" spolnosti (proslov), kako je ovo područje ljudskoga života donedavno interpretirano. Navedeni podnaslovi upućuju na izbor pitanja koja su u središtu moralnoga odgoja danas, a koji će teško biti djelotvoran bez teonomnoga pristupa u pitanjima spolnosti. Za ovakvu orijentaciju moralne pedagogije pisanom riječju, osobito biblijsko-antropološku orijentaciju, autor je očito inspiriran alfonzijanskim usmjerenjem još iz studentsko-rimskih dana.

Pozivajući se na biblijsku interpretaciju ljudske realnosti zahvaćene svjetlom vjere, autor stavlja brak i obitelj među središnja pitanja moralnoga opredjeljenja unutar kršćanske zajednice. Međutim, kako se u današnjim izmijenjenim društvenim okolnostima neprestano događaju mnoge promjene, on pritom naglašava bitnu ulogu moralne teologije u promišljanju o tome kako i u izmijenjenom životnom kontekstu ostati dosljedan temeljnim vrednotama ljudske zajednice. Ukupni sadržaj autorova djela je upravo tome i namijenjen.

Knjiga je, izgleda, nedovoljno uočena i još manje vrednovana. Ona doduše nije ni savršena niti definitivno dorečena, ali ovako strukturirane, zasad bolje nema. Svi koji su na bilo koji način uključeni u područje pedagogije, vjeroučitelji, katehisti /ce, propovjednici i ostali prenositelji poruke vjere, trebali bi ovo djelo ne samo pročitati, već ponovo čitati.

Tomislav Jozić

Novi teološki priručnik o Crkvi*

Luka Markešić, *Crkva Božja. Postanak - povijest - poslanje*, Svjetlo riječi, Sarajevo 2005., 303 str.

Autor je profesor na Franjevačkoj teologiji koji je pod kraj svoje radne karijere napisao teološki priručnik o predmetu što ga predaje te u nj utkao svoje iskustvo predavanja, poučavanja i prezbiterijskoga djelovanja u Crkvi. Kad me je prije Božića 2003. zamolio da budem jedan od recenzenata, rado sam prihvatio to povjerenje te mu pismeno 15. ožujka 2004. dostavio svoje pozitivno mišljenje, preporučivši knjigu za tiskanje, ali i upozorivši na neke tiskarske i tehničke pogreške. Ujedno sam predložio neke male dopune i pojašnjenja ostavljajući autoru katoličku akademsku slobodu i odgovornost.

Pozdravljam objavljivanje ove knjige kao još jednog priručnika o Crkvi na hrvatskom jeziku. Generacija studenata u koju spadamo nas dvojica (rođeni smo iste 1937. god.) studirala je ovaj predmet u diplomskom dijelu studija po ciklostilski

* Izlaganje na predstavljanju knjige 16. lipnja 2005. u Franjevačkom samostanu na Bistriku u Sarajevu. Drugi izlagač je dr. fra Ivan Šarčević.